

PRVNÍ ÚVAHY NAD NOVÝM EXEKUČNÍM ŘÁDEM

I.

V únoru tohoto roku přijal Parlament České republiky zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů. Zákon má číslo 120/2001 Sb. a nabyl účinnosti 1. května 2001, s výjimkou části první, hlavy třetí až osmé (upravující vlastní provádění exekuce a další činnost exekutora) a s výjimkou § 131 (obsahujícího zmocnění k vydání prováděcích vyhlášek ministerstvem spravedlnosti), které nabudou účinnosti 1. září 2001.

Zákon má v oblasti civilního procesu převratný význam, poněvadž přenáší část pravomoci dosud výlučně soudní (tj. součásti státní moci) na soudní exekutory jako fyzické osoby pověřené exekutorským úřadem (§ 1 zák. č. 120/2001 Sb., exekuční řád, dále jen „zákon“ popř. zkratka „EŘ“). Přenesená část pravomoci spočívá v provádění výkonu rozhodnutí. Status soudního exekutora je v zákoně konstituován obdobně jako je tomu u advokátů, nebo, ještě lépe, u notářů. Jde o svobodné povolání vykonávané za úplatu, nezávisle (avšak na základě pověření státem – ministrem spravedlnosti – k výkonu exekutorského úřadu). Orgánem samosprávy exekutorů je Exekutorská komora České republiky a Ministerstvo spravedlnosti vykonává státní dohled nad činností exekutorů. Otázkám statusovým, včetně postavení exekutorského koncipienta a exekutorského kandidáta a dále pak samosprávě exekutorů věnuje zákon značnou pozornost v § 1–27 a v § 109–123, náš pohled však bude zaměřen spíše na činnost exekutorů.

Předmět úpravy zákona není v zákoně samém přímo vyjádřen. V § 1 odst. 2 se říká, že exekutor provádí nucený výkon exekučních titulů (dále jen „exekuční činnost“) a další činnost podle tohoto zákona. Exekuční činnost takto vymezená (další činnost exekutorů ponecháváme prozatím stranou) je blíže popsána v hlavě III. zákona (pod názvem Provedení exekuce, § 28–57), přičemž až § 52 zákona stanoví subsidiární platnost občanského soudního řádu, který se použije přiměřeně, nestanoví-li exekuční řád jinak.

Exekuční řád obsahuje v části páté též drobnou novelu občanského soudního řádu, kterou se mění § 78 a § 125 OSŘ. Vlastní řízení nalézací ani vykonávací podle občanského soudního řádu však není touto novelou dotčeno. Z toho (a též z důvodové zprávy k exekučnímu řádu) plyne, že na vykonávacím řízení soudním se nic nemění, existuje dále v dosavadní podobě a bude záležet vždy na návrhu oprávně-

ného, který z těchto výkonů (zda soudní či exekutorský) zvolí. Přitom však exekuční řád přináší soudům mnohé nové či pozměněné činnosti, aniž by se to v občanském soudním řádu sebedméně obrazilo, a lze se spíše obávat, že si toho soudu v návalu jiných zákonných změn, se kterými se musí vyrovnávat, zatím ani nejsou vědomy.

V tomto svém příspěvku se nemíním vracet k zásadním výhradám proti zřízení soukromých soudních exekutorů, které jsem již dříve vyjádřila a o nichž jsem i nadále přesvědčena (srov. Právní praxe č. 2/1998). Chci se zabývat zákonem samým, protože jeho přijetí nastoluje pravděpodobně nezvratnou situaci a je proto nutno přijaté řešení akceptovat a vyrovnat se s ním.

Na první přechtění je patrné, že text zákona prošel v průběhu legislativního zpracování změnami, které jej poznamenaly pozitivně i negativně. Jako pozitivní hodnotím to, že zákon zcela jednoznačně ponechává rozhodující roli v exekučním řízení soudu v tom smyslu, že o nařízení exekuce a o pověření určitého exekutora jejím provedením rozhoduje usnesením soud (nazývaný v § 45 zákona exekučním soudem). Exekutorovi pak zákon svěřuje provedení exekuce, které ovšem v tomto případě zahrnuje nejen samo pouhé provedení ve smyslu § 265 a násl. OSŘ, ale též volbu způsobu nebo více způsobů exekuce (což pak bude obsahem jím vydaného exekučního příkazu). Je všeobecně známo, že některé z návrhů zákona počítaly s širším oprávněním exekutora (měl rozhodovat i o nařízení exekuce) a nelze než ocenit, že se tak nestalo a že byla soudům zachována úloha rozhodujícího orgánu i v tomto případě.

Negativním důsledkem tohoto vývoje názorů na postavení exekutora je to, že zákon zjevně nebyl v tomto smyslu přepracován jako celek, ale pouze místy „vyspraven“, takže působí dosti chaoticky, někde si protřečí a někde se ustanovení překrývají, někde jsou přebytná a někde zase nedostatečná, takže chloubou české legislativy se jistě nestane a pravděpodobně bude zanedlouho vyžadovat novelizaci. Na některé dílčí problémy, které jsou již nyní patrné, chci v dalším textu poukázat a popřípadě se pokusit nabídnout řešení.

A však ještě předtím chci ocenit na posuzovaném zákoně, (který jinak budu spíše kritizovat), toto: V ustanovení § 125 zákona se zavádí „centrální evidence exekucí“ jako veřejný seznam vedený Exekutorskou komorou ČR. Ustanovení počítá s elektronickými zápisy do centrální evidence přímo jednotlivými pověřenými exekutory. Mezi prováděcími vyhláškami, k jejichž vydání je zmocněno Ministerstvo spravedlnosti, se nalézá též prováděcí vyhláška o zápisu a výmazu údajů v centrální evidenci exekucí, o jejím vedení, provozu a správě (§ 131 písmo d) zákona). Tato centrální evidence exekucí by se mohla stát kvalitním zdrojem informací nejen pro ostatní exekutory, vykonavatele a jiné orgány výkonu rozhodnutí, ale i pro věřitele, potenciální věřitele a další účastníky soukromoprávních vztahů, a to vzhledem k zákazům majetkových dispozic, které pro dlužníky – pod sankcí neplatnosti – z nařízených a prováděných exekucí a jiných výkonů rozhodnutí plynou, ale o nichž nemusí být vždy dobře informováni jejich případní smluvní partneři. Lze proto jen doufat, že centrální evidence exekucí bude v brzké době skutečně založena a že budou též dány jasné podmínky její přístupnosti pro veřejnost.

II.

Vykonávací neboli exekuční řízení se jak teoreticky, tak z logiky věci samé dělí na tři stadia. Těmi jsou:

- a) nařízení výkonu (dosud § 261–264 OSŘ, k němuž patří též odklad a zastavení výkonu, § 266–269 OSŘ)
- b) provedení výkonu (dosud § 265 OSŘ a zejména pak ustanovení o jednotlivých způsobech výkonu rozhodnutí)
- c) rozvrh výtěžku (zejména tam, kde je více oprávněných, což je v občanském soudním řádu různě upraveno u jednotlivých způsobů výkonu).

Nařízení exekuce je v pravomoci soudu, což plyne z více ustanovení zákona (zejména § 37 odst. 2, § 44 odst. 2). Nic na tom nemění skutečnost, že to zákon sám někdy terminologicky plete, takže v § 38 odst. 1 hovoří o návrhu na provedení exekuce, ač má na mysli její nařízení.

Provedení výkonu svěruje zákon soudnímu exekutorovi, jestliže to vymáhající věřitel navrhl, soud nařídil, a zároveň určitého exekutora provedením exekuce pověřil (to plyne zejména z ustanovení § 35 odst. 2, § 38 odst. 1, § 44 odst. 2 aj. zákona).

Rozvrh výtěžku je zřejmě opět svěřen soudu, protože zákon ve více ustanoveních stanoví, že exekutor provádí přípravné úkony pro rozhodnutí soudu o rozvrhu. Postavení exekutora zde lze přirovnat k postavení notáře jako soudního komisaře v řízení o dědictví. Tak to § 61 odst. 2 EŘ stanoví pro exekuci srážkami ze mzdy, § 62 odst. 2 EŘ pro exekuci příkázáním pohledávky, § 68 EŘ pro exekuci prodejem nemovitosti. Zde je navíc stanoveno, že částky přiznané věřitelům exekutor vyplatí podle pravomocných rozvrhových usnesení (rozumí se usnesení soudu). Ustanovení § 70 odst. 4 EŘ obsahuje shodný text pro exekuci prodejem podniku. Při existenci těchto jednotlivých oddělených ustanovení vzniká pak otázka, zda je exekutor oprávněn sám provést rozvrh výtěžku exekuce prodejem movitých věcí, když o tom exekuční řád žádné ustanovení neobsahuje, stejně jako se klade otázka, zda tam, kde je jen jeden oprávněný, vyplatí exekutor výtěžek tomuto oprávněnému přímo – ani o tom exekuční řád žádné ustanovení neobsahuje. Patrně zde bude třeba vycházet z ustanovení § 52 odst. 2 EŘ, podle něhož je exekutor oprávněn (nestanoví-li zákon jinak) vykonat všechny úkony, které občanský soudní řád ... při provedení výkonu ... svěruje soudci, vykonavatel, nebo jinému zaměstnanci soudu. Pak by byla výše uvedená ustanovení o přípravných úkonech pro rozhodnutí soudu o rozvrhu právě těmi výjimkami, kde zákon stanoví jinak.

Avšak na otázku, proč jediným rozvrhem výtěžku, který je exekutor oprávněn provést sám, je rozvrh výtěžku z prodeje movitých věcí, zatímco u ostatních exekucí provádí rozvrh výtěžku soud a exekutor je jen pověřen přípravnými úkony, nenalézám odpověď. Proto je i možné, že praxe tuto „výjimku“ (možná opomenutí) překlene analogickým použitím výše uvedených ustanovení o přípravných úkonech exekutora pro rozhodnutí soudu. Pak by bylo možno říci, že rozvrh výtěžku exekuce jako třetí sta-

dium exekučního řízení je v kompetenci soudu a celá koncepce by se ještě více blížila tomu, že soudní exekutor představuje „prodlouženou ruku“ soudu a nikoli, že koná nějaké zvláštní exekuční řízení. Takovému výkladu bych přála.

III.

Dále se budu zabývat nařízením exekuce. Základním ustanovením je zde § 37 odst. 2 EŘ, podle něhož „oprávněný může podat návrh na nařízení exekuce podle tohoto zákona, nesplní-li povinný dobrovolně to, co mu ukládá exekuční titul podle tohoto zákona“. Ustanovení je obdobou § 251 OSŘ, ve spojení s § 274 OSŘ. Je tedy zřejmé, že od oprávněného (toho, komu svědčí titul) se žádá, aby již v návrhu na nařízení nuceného výkonu sám volil buď cestu soudního výkonu – ten zůstává zachován – anebo cestu soudní exekuce podle exekučního řádu (naléhavé terminologické otázky, které se zde objevují, zatím nechávám stranou a vyjádřím se k nim v závěru článku). Výrazným rysem exekučního řádu je totiž téměř úporná snaha konstruovat exekuční řízení, jehož vykonavatel se dokonce nazývá soudní exekutor, jako něco zcela samostatného a od soudního výkonu odlišného, ačkoliv tomu tak není a ani být nemůže.

Náležitosti návrhu na nařízení exekuce (v zákoně je chybně uvedeno návrhu na provedení exekuce) stanoví § 38 EŘ. Jde o obvyklé náležitosti takových úkonů, které není třeba zde rozebírat. Na rozdíl od návrhu na soudní výkon rozhodnutí nemusí navrhovatel uvádět navrhovaný způsob výkonu, naopak však musí označit exekutora, který má být provedením exekuce pověřen, a jeho sídlo. Volba exekutora je zcela volná.

Návrh se podává exekučnímu soudu anebo zvolenému exekutorovi. Exekuční soud je vymezen v § 45 EŘ. Věcně příslušný je okresní soud, místně příslušný je v zásadě obecný soud povinného, což koresponduje s ustanovením § 252 OSŘ, avšak ne zcela. Jestliže např. § 252 odst. 3 a 4 OSŘ respektují výlučnou příslušnost soudu podle bydliště dítěte při vymáhání výživného a nyní nově i příslušnost soudu podle místa podniku či nemovitosti při jejich prodeji ve vykonávacím řízení, nic takového nezohledňuje ustanovení § 45 EŘ. Pravda, v době návrhu na nařízení exekuce ještě není způsob výkonu znám (ten určí exekutor až později) a nemůže tedy příslušnost soudu ovlivnit. Vzniká zde však situace – podle mého soudu nežádoucí – že soudní exekuce prodejem podniku či nemovitosti se může dít v obvodu soudu, který to nejen nenařídil, ale ani o tom neví. Tomu právě chtěla nedávná novela občanského soudního řádu (zák. č. 30/2000 Sb.) změnou úpravy příslušnosti ve vykonávacím řízení čelit. Pravá ruka neví, co dělá levá?

Návrh na nařízení exekuce může být podán přímo soudu, anebo exekutorovi, jehož pověření se navrhuje. Ve druhém případě předloží exekutor návrh do 15 dnů soudu (sám se před tím stará o odstranění vad – § 39 EŘ) a požádá soud o udělení pověření k provedení exekuce.

Exekuční řízení je podle § 35 odst. 2 EŘ zahájeno již dnem, kdy návrh na nařízení exekuce došel exekutorovi (samozřejmě též dnem, kdy návrh došel soudu, byl-li podán přímo soudu). Ustanovení § 35 odst. 2 EŘ (jako ostatně jiná ustanovení tohoto zákona, zejména též § 35 odst. 4) jsou zřejmě rezidua původní koncepce zákona, která ješ-

tě nepočítala s tím, že exekuci nařizuje a exekutora jejím provedením pověřuje vždy soud. Nyní působí v zákoně právě onen svrchu zmíněný chaos. Vzniká totiž otázka, jaké je vlastně právní postavení exekutora, který soudu předkládá návrh na nařízení exekuce, došlý mu od oprávněného. Vyjdeme-li z předpokládaného účelu celé koncepce (oprávněný sleduje to, aby se exekutor pro něho o vymožení přisouzeného plnění postaral a je mu lhostejné, jakých prostředků použije a jaké procesní úkony musí přitom učinit), nelze podle mého názoru nahlížet otázku jinak, než že zde exekutor vystupuje vůči soudu jako zmocněnec oprávněného. S tím ovšem je zcela v rozporu právě ustanovení o tom, že řízení je zahájeno již podáním návrhu exekutorovi.

K návrhu na nařízení exekuce musí být přirozeně přiložen exekuční titul opatřený potvrzením o vykonatelnosti (dále doložka). Zákon vypočítává exekuční tituly v § 40. Podle mého názoru je § 40 dalším dokladem koncepční neujasněnosti zákona (respektive možná názorového posunu v postavení soudního exekutora, který je sice sám o sobě pozitivní, neměl by se však odehrávat přímo v textu zákona).

Ustanovení § 40 EŘ vypočítává exekuční tituly prakticky věcně shodně s ustanovením § 274 OSŘ. V čem se obě ustanovení liší, je to, že § 274 OSŘ ve výčtu titulů navíc uvádí vykonatelná rozhodnutí (bývalých) rozhodčích komisí a vykonatelná rozhodnutí (bývalých) státních notářství, která by se snad ještě mohla výjimečně v praxi, jako exekuční titul, vyskytnout. Pochybuji, že šlo zákonodárci právě o tento rozdíl mezi soudním výkonem a soudní exekucí. A kdyby snad šlo, pak zcela zbytečně. Podstatné přece je, že v okamžiku, kdy nařízení exekuce je v kompetenci soudu, je v jeho rukou plně též posouzení exekučního titulu, včetně přezkoumání správnosti doložky. Naopak exekutorovi může být lhostejné, o jaký titul se opírá soudem nařízený výkon, jehož provedením byl pověřen. Proto považuji ustanovení § 40 exekučního řádu, jakož i související ustanovení § 41, za zcela zbytečné. V tomto případě ovšem neplatí, že superfluum not nocet. Superfluum nocet, jestliže komplikuje a ztěžuje interpretaci a aplikaci zákona. Je zde ovšem ještě jiná otázka: Exekuční řád umožňuje, aby exekutor v rámci další činnosti sepsal exekutorský zápis o dohodě účastníků závazkového právního vztahu se svolením k provedení výkonu rozhodnutí nebo exekuce (§ 78 EŘ). Jde o obdobu notářského zápisu ve smyslu § 71 a násl. notářského řádu. Pravděpodobně zde vznikne otázka, není-li dán důvod pro vyloučení exekutora podle § 29 odst. 1 EŘ, jestliže takto sám ke vzniku exekučního titulu napomohl. Lze se domnívat, že její zodpovězení soudní praxí (o vyloučení exekutora rozhoduje podle § 29 odst. 8 EŘ soud) bude mít dalekosáhlý význam. Ustanovení § 44 odst. 2 ukládá soudu, aby usnesením nařídil exekuci do 15 dnů, jestliže jsou splněny všechny zákonem stanovené předpoklady, nebo aby návrh ve stejné lhůtě zamítl. Zákonem stanovenými předpoklady jsou obvyklé náležitosti procesních úkonů (srov. § 38 EŘ), přesné označení oprávněného, povinného a exekučního titulu, tvrzení o tom, že povinný nesplnil, dále návrh na pověření určitého exekutora provedením exekuce. Exekuční titul, opatřený doložkou, musí být přiložen buď v originálu nebo v úředně ověřené kopii. Došlo-li ke změně subjektů oproti exekučnímu titulu, musí být převod či přechod práv či povinností prokázán veřejnou listinou (§ 36 odst. 3 a 4 EŘ a § 256 OSŘ), stejně tak musí být prokázáno splnění podmínky nebo splnění vzájemné povinnosti oprávněného (§ 43 EŘ a § 262 OSŘ). Soud rozhoduje bez jednání a bez vyslechnutí povinného.

Jednou z nejobtížnějších otázek současného vykonávacího (exekučního) práva je otázka rozsahu postižení majetku ve společném jmění manželů. Tu však nelze řešit v rámci předpokladů pro nařízení exekuce, není-li známo, jakým způsobem bude exekuce provedena a tedy které majetkové hodnoty povinného budou postiženy. Jiné řešení by znamenalo, že účastníkem se stává druhý manžel vždy, když je povinný ženat (resp. povinná vdána), což ani z občanského soudního řádu, ani z exekučního řádu neplyne. Nařízení exekuce bude tedy směřovat vždy jen proti povinnému, jeho manžela se (zatím) netýká a § 36 odst. 2 EŘ ani § 262a OSŘ se v této fázi exekučního řízení neuplatní. K otázce se vrátíme později, v souvislosti s prováděním exekuce.

Obsahem usnesení o nařízení exekuce bude pouhé nařízení výkonu pro vymožení plnění určeného exekučním titulem, včetně nákladů řízení. Soud v usnesení nestanoví, jakým způsobem má být exekuce provedena. V této souvislosti je nutné upozornit na to, že odpadá ta možnost ochrany povinného, kterou soud má v § 263 a § 264 OSŘ, protože ta je vesměs spojena s určitým způsobem výkonu rozhodnutí a ten v tomto případě není znám. Soud tedy nemá možnost posoudit, zda by nestačil k uspokojení oprávněného pouze některý ze způsobů, ani nemá možnost ovlivnit výběr zřejmě nevhodného způsobu. Snad je to součástí celkově důvodného záměru zvýšit razanci při vymáhání práv. Otázkou případné ochrany povinného proti šikanoznímu postupu v exekuci se budeme zabývat později. Co však soud musí z ustanovení o ochraně povinného již v usnesení o nařízení exekuce vzít v úvahu, je § 263 odst. 1, který je poněkud jiné povahy, a ukládá soudu, aby nařídil exekuci jen v takovém rozsahu, jaký oprávněný (v rámci rozsahu exekučního titulu) navrhl.

Naproti tomu musí soud v usnesení o nařízení exekuce vyslovit pověření určitého exekutora provedením exekuce, a to vždy podle návrhu oprávněného. Proti usnesení o nařízení exekuce je přípustné odvolání (§ 44 odst. 10 EŘ). Otázkou je, zda by odvolání mohlo směřovat i proti výroku o pověření určitého exekutora, jinak řečeno zda pověřený exekutor se může bránit převzetí určité exekuce. Z ustanovení § 28 EŘ lze usuzovat, že pověřený exekutor je povinen exekuci provést (není-li vyloučen pro podjatost – srov. § 29 EŘ), že tudíž odvolání proti pověření nepřichází v úvahu.

Usnesení o nařízení exekuce doručuje soud oprávněnému a povinnému do vlastních rukou, dále exekutorovi a řadě orgánů a institucí vyjmenovaných v § 44 odst. 3 zákona. Jde mj. o orgán evidence majitelů a držitelů motorových vozidel, orgán evidence zástavních práv, soudy, které vedou rejstříky právnických osob, Středisko cenných papírů, katastrální úřad a ještě další.

Nechce se věřit, že by to bylo míněno tak, že všem těmto orgánům se doručí každé usnesení o nařízení exekuce, avšak jiný výklad se zde nenabízí. Důvodová zpráva k exekučnímu řádu pouze konstatuje, nic nevysvětluje. Je sice zřejmé, co asi se tímto ustanovením sleduje. Avšak takové paušální řešení je příliš byrokraticky náročné, než aby mohlo dobře fungovat. Soud by měl totiž podle § 44 odst. 3 EŘ takto své usnesení doručovat, aniž ví (aniž může vědět), zda později bude podle rozhodnutí exekutora takto evidovaný majetek postižen a dokonce i tehdy, jestliže povinný žádný takto evidovaný majetek nemá. Je třeba se ptát, jak asi naloží katastrální úřad s usnesením soudu o nařízení exekuce proti povinnému, který není vlastníkem žádné nemovitosti a ani nositelem žádného jiného práva zapsaného v katastru v obvodu nařizujícího soudu?

A co má dělat s takovým usnesením Středisko cenných papírů, jestliže povinný není v jeho evidenci, protože žádné cenné papíry nevlastní? Není ani bez významu, že takovým mnohonásobným doručováním se citelně zvyšují náklady exekuce. Bude proto opravdu zajímavé sledovat, jak se s tímto ustanovením praxe vyrovná.

Ke stadiu nařízení exekuce patří též rozhodování o dalším osudu exekuce, pokud tato má jiný než obvyklý průběh. Obvyklým předpokládaným průběhem je, že se při provedení výkonu fakticky vymůže to, co má být splněno, a oprávněný se uspokojí. V takovém případě exekuce končí bez dalšího rozhodování. Během provádění již nařízené exekuce však může dojít k odkladu nebo k zastavení exekuce. O odkladu exekuce podle § 266 OSŘ ve spojení s § 54 EŘ rozhoduje soud. Rovněž o zastavení exekuce rozhoduje podle § 268, ve spojení s § 55 EŘ (i z jiných porůznu uvedených důvodů zastavení výkonu) soud. O tom není, vzhledem k textu citovaných ustanovení, naštěstí pochyb. U odkladu i u zastavení exekuce se uplatní nejen všechny důvody takového rozhodnutí podle soudního řádu, ale i některé další (např. podle 55 odst. 2 EŘ soud exekuci zastaví na návrh exekutora, jestliže oprávněný nesloží přiměřenou zálohu na náklady exekuce. Nezastaví ji však tehdy, jsou-li splněny podmínky pro osvobození oprávněného podle zvláštního právního předpisu).

Zajímavé vzhledem k výše uvedenému okruhu subjektů, jimž se doručuje usnesení o nařízení exekuce, je ustanovení § 55 odst. 3 EŘ. Usnesení o zastavení exekuce se podle něho doručuje oprávněnému, povinnému, exekutorovi a katastrálnímu úřadu.

Nasnadě je otázka: Ostatním orgánům a institucím, jimž bylo podle § 44 odst. 3 EŘ doručeno usnesení o nařízení exekuce, se usnesení o zastavení exekuce nedoručuje? To je ovšem porušení elementárních pravidel procesního práva, která by vyžadovala, aby okruh adresátů byl stejný.

Exekuční řád upravuje též právní účinky spojené s nařízením exekuce. Předně v § 44 odst. 7 stanoví, že po doručení usnesení o nařízení exekuce nesmí povinný nakládat se svým majetkem ani s majetkem patřícím do společného jmění manželů (s určitými výjimkami jako je běžná obchodní činnost nebo uspokojování základních životních potřeb), a to pod sankcí neplatnosti. To je poměrně výrazné zpřísnění oproti soudnímu výkonu, kde jsou obdobné zákazy spojovány vždy jen s postižením konkrétní majetkové hodnoty. Zde je to ovšem nutnost, plynoucí z koncepce nové právní úpravy, která postižení konkrétní majetkové hodnoty spojuje až s exekučním příkazem exekutora.

Je však s podivem, že obdobný účinek spojuje exekuční řád i s pozdějším exekučním příkazem exekutora. Podle § 47 odst. 4 EŘ nesmí povinný převést na jiného majetek, který je postižen exekučním příkazem, ani majetek zatížit nebo s ním jinak nakládat, a to rovněž pod sankcí neplatnosti takového právního úkonu.

Co tím chtěl zákon říci? Pomineme-li možnost, že jde o selhání zákonodárce, který důsledky nedomyslel, bylo by možno vztah § 44 odst. 7 a § 47 odst. 4 EŘ vykládat takto: Mezi doručením usnesení o nařízení exekuce, s nímž je spojen zákaz nakládání s majetkem povinného všeobecně, a doručením exekučního příkazu povinnému, uplyne nutně určitá doba. Exekutor nemusí mít hned po ruce podklady pro úvahu, jakým způsobem má být exekuce provedena. Může učinit dotazy podle § 33 a násl. EŘ, popř. nahlédnout do soudního spisu o prohlášení o majetku, anebo i soudu navrhnout, aby

povinného k prohlášení o majetku předvolal. Mezitím platí pro povinného ust. § 44 EŘ, tedy všeobecný zákaz dispozice majetkem. Jakmile je mu pak doručen exekuční příkaz, nastupuje zákaz podle § 47 odst. 4 EŘ, který je konkrétnější: povinný nesmí nakládat majetkem, který je postižen exekučním příkazem (tedy např. nemovitostí, bankovním účtem apod.). Tento zákaz (tzv. inhibitorium) je v jistém směru přísnější (neobsahuje výjimky stran běžné obchodní činnosti, uspokojování základních životních potřeb, udržování a správy majetku). Podle mého soudu by měl být zároveň spojen se zrušením všeobecného zákazu podle § 44 EŘ, tedy ostatní majetek by měl být ze zákazu dispozice „uvolněn“. Lze však něco takového dovozovat pouhou interpretací? Na ukončení zákazu dispozice majetkem povinného (pokud to není v důsledku uspokojení vymáhané pohledávky) by měl zákon pamatovat.

Přidáme-li totiž k tomu ještě ustanovení § 260h OSŘ, které, opět jinými slovy, prohlašuje za neúčinné právní úkony týkající se majetku povinného, které povinný učinil poté, co mu bylo doručeno předvolání k prohlášení o majetku, zdá se být těch zákazů dispozice majetkem v různém rozsahu a v různém čase příliš na to, aby mohly být skutečně efektivní a plnit svoji funkci.

Exekuční právo je právo velmi formální a tuto formálnost vyžaduje jeho povaha. Je totiž často zásahem do majetkové a osobní sféry dlužníka. Je, myslím, nesporné, že zákaz dispozice majetkem je zásahem do základních lidských práv: je to zákaz legitimní a legální, avšak vyžaduje velmi zřetelná, jasná a koordinovaná zákonná pravidla. Ta zde chybí.

Tato úvaha je věnována otázkám nařízení exekuce ve smyslu nového exekučního řádu, to je především rozhodovací činnosti soudu v exekučním řízení. Úvahám nad vlastním prováděním exekuce soudním exekutorem věnuji později samostatný článek.

Na závěr si dovoluji k pojednané problematice přičinit dvě obecnější poznámky. Prvou poznámkou se vracím k úloze soudu v tomto řízení. Ta není (a to je jen dobře) nevýznamná, avšak zákonná úprava na ni téměř nepamatuje. Myslím, že si české soudy a soudci, zejména okresních soudů a v menším rozsahu i krajských – odvolacích soudů, nezaslouží, aby byli vystaveni, při všech známých problémech, se kterými se potýkají, nepřehledné a chaotické právní normě, ve které na ně zákonodárce nepamatoval a na řadu otázek jim nedává odpověď.

Neřekl-li to zákonodárce, je třeba to naplno říci zde: soudům zde přibývá další agenda, která je velmi blízká dosavadnímu rozhodování ve vykonávacím řízení, avšak v četných detailech je jiná, počínaje místní příslušností soudu až po podobu rozhodnutí (usnesení o nařízení exekuce) a jeho doručování, jak to vyplynulo z předchozího výkladu a jak ještě dále uvedu (nemluvě o tom, co dalšího praxe v této oblasti přinese). I když lze snad očekávat, že vykonávacího soudního řízení perspektivně ubude, této nové soudní exekuční rozhodovací agendy bude o to více a legislativní příprava tomu neodpovídá.

Problém, se kterým budou soudy konfrontovány hned poté, co exekutoři zahájí svou činnost, je následující: v přechodných opatřeních (§ 129 EŘ) pamatuje zákon na případy, kdy byl soudní výkon nařízen před účinností zákona, pohledávka oprávněného však nebyla zcela uspokojena. Oprávněný pak bude moci se souhlasem soudu podat návrh na nařízení exekuce.

Co tím vlastně chce zákon říci? Lze si představit nejrůznější varianty: nejjednodušší je, že oprávněný navrhne zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písmo c), soud výkon zastaví a oprávněný poté podá návrh na nařízení exekuce. O jaký souhlas soudu by se zde mohlo jednat – a jak by mohl být popř. odepřen? Těžko říci.

Jiná, obtížnější varianta je tato: Oprávněný podá buď sám nebo prostřednictvím soudního exekutora návrh na nařízení exekuce pro vydobytí téhož práva, ohledně něhož je nařízen výkon rozhodnutí, a požádá o souhlas ve smyslu § 129 EŘ. Soud sice může zastavit výkon rozhodnutí ex offo, jak mu to umožňuje § 269 odst. 1 OSŘ, nevidím zde však pro zastavení právní důvod, o který by soud mohl své usnesení o zastavení výkonu – chybi-li návrh oprávněného – opřít. Tím se přímo nabízí otázka: Může soudní výkon rozhodnutí a soudní exekuce k vydobytí téhož práva probíhat paralelně, anebo je zde jakási překážka litispendence?¹

A ještě jiná varianta: Ustanovení § 129 EŘ, problematické samo o sobě, omezuje svůj dopad na ty výkony rozhodnutí, které byly nařízeny před účinností zákona o soudních exekutorech a exekuční činnosti.²

Podobné otázky však mohou samozřejmě vznikat i u nových výkonů či exekucí nařízených po účinnosti exekučního řádu. Lze předpokládat, že oprávněný původně zvolí soudní výkon rozhodnutí, který bude pro něho méně nákladný a později bude chtít pro vydobytí téhož práva, které v soudním výkonu plně nebylo uspokojeno, použít soudní exekuce, anebo i naopak. Nelze ani vyloučit, že by oba dva druhy výkonu chtěl přímo kombinovat: např. při srážkách ze mzdy povinného, které uspokojivě běží na základě soudního výkonu, navrhnout ještě soudní exekuci prodejem nemovitosti povinného, jímž by se vymožení celé pohledávky urychlilo. V soudním výkonu rozhodnutí není taková kombinace dvou způsobů výkonu vyloučena. Lze však vést soudní výkon a soudní exekuci pro vydobytí téhož práva současně?

Otázka případné litispendence či možného souběhu se zde stane velmi důležitou a její řešení není zcela jednoduché. Mým úmyslem ani není se zde o ně pokoušet. Avšak odpovědný zákonodárce měl na potřebné zákonné řešení pamatovat.

Dostávají-li soudy pro svou činnost, nadto docela novou činnost, která u nás nemá žádnou tradici a nic, oč by se mohly opřít, tak chatrný zákonný podklad, lze předem očekávat, že se budou se zvláštní agendou soudní exekuce potýkat zprvu ztěžka a nejednotně: předpokládané výtky by však neměly padat na jejich hlavy, nýbrž by měly směřovat vůči zákonodárci. Jeho povinností přece je předjímat a řešit problémy, které přijetím zcela nové koncepce vyvolá.

Druhá závěrečná poznámka se mi přímo vnutila do pera při psaní článku. Je to ona již zmíněná poznámka terminologická. Vytvořením instituce „soudních exekutorů“ a přijetím „exekučního řádu“ upravujícího jejich činnost, vznikla poněkud absurdní situace, že totiž dosud běžné označování soudního výkonu rozhodnutí jako exekuce,

¹ Současně s exekučním řádem byl sice přijat zákon č. 119/2001 Sb., kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí, ten však řeší výlučně současný postih téhož majetku povinného a nikoli současně vymáhání téhož práva. Na řešenou otázku nedopadá. Na překážku litispendence dále pamatuje § 35 odst. 3 EŘ, ten však se týká výlučně vztahu mezi dvěma exekučními řízeními podle exekučního řádu. Jak tedy má soud nalézt odpověď?

² Nechci zde zatěžovat tím, že zákon má dvě účinnosti, jak jsme uvedli v úvodu – 1. květen 2001 a 1. září 2001. Ke které z nich se váže ustanovení § 129 EŘ, může být rovněž diskutováno.

exekuční řízení se tím vylučuje, má-li být vyjadřování jasné. To se ovšem může procesualistům těžko zamlouvat.

Procesní předpisy používaly termínu exekuce až do roku 1963. Teprve dnes platný občanský soudní řád, zák. č. 99/1963 Sb., upustil od této zavedené terminologie a nahradil jej – podle důvodové zprávy – vhodnějším českým názvem „výkon rozhodnutí“. Typicky ideologické řešení sice nezbylo než v tehdejší době v praxi akceptovat, avšak termín exekuce se nepodařilo zcela vymýtit, užíval se v literatuře i nadále a po roce 1989 se znovu objevil v běžném právnickém jazyce, a to s perspektivou, že se budoucí nová kodifikace civilního procesu k exekuci a exekučnímu řízení vrátí. To bude nyní ztíženo, ne-li znemožněno proto, že si tuto klasickou terminologii „přisvojil“ soudní exekutor. O to hůře, že s přívlastkem „soudní“. Při psaní článku jsem narážela na vyjadřovací obtíže s tím spojené (např. při srovnávání soudního výkonu se soudní exekucí, která je ovšem z pohledu účastníka spíše mimosoudní).

Na tyto obtíže samozřejmě nikdo nemyslel a také nepatří k těm nejpodstatnějším. Avšak zůstane-li tato dvojkolejnost výkonu civilních rozhodnutí zachována i do budoucna, nebylo by na škodu (v rámci novelizací OSŘ i EŘ, které se ukazují už teď v oblasti exekučního práva nezbytnými) myslet i na tyto otázky. Nebo má snad být soudní výkon rozhodnutí tímto definitivně odsouzen k zachování totalitní terminologie?